

A magyar szavak életéből

A mult század első felében hatalmas erővel ragadta meg a lelkeket a magyar nyelv elmaradottsága. Nagy lelkesedéssel láttak neki, hogy részben új szavak alkotásával részben régieknek a felújításával a mi csengő-bongó nyelvünket a többi nagy európai kultúr nemzet nyelvének színvonalára emeljék. A magyar nyelvészet hőskora volt ez, amikor kevesebb tudással, de annál több lelkesedéssel igyekeztek nyelvünk bántó jövevényeit magyar szavakkal pótolni. Sok ezer szót alkottak így, melyeknek nagy része sohasem, vagy egészen más jelentésben mint alkotója tervezte, vált közhasználatúvá. Ennek a kornak néhány érdekes alkotását fogjuk ismertetni.

Tanár. Fogarasi János nem tartotta helyesnek, hogy a **doktor** fogalmat nem tudjuk kifejezni magyarul. Megalkotta tehát a **tanár** szót 1833-ban. Bugát Pálnak nagyon tetszett ugyan az új szó, de a jelentésével nem volt megelégedve. Szerinte a tanár szó **tan** és **ár**-ból tevődik össze, tehát annyit tesz, hogy **tant áraszt**; már pedig a tant nem a doktorok hanem a professzorok árasztják. Ki állhat ellen ilyen érvelésnek? Így lettek a professzorok **tanárokká**. Bugát Pál sajnálta azonban, hogy a doktorok így hoppon maradtak és sietve megalkotta a **tudor** szót. Mert a doktorok olyan urak-ból lesznek, akik tudnak: **tud-úr**. Nem tudván, hogy a nádor szavunk szl. jövevény azt **nagy-úr**-ból származtatta. Ha pedig **nagyúr**-ból **nádor** lett úgy **tudúr**-ból is **tudor**-nak kell lenni, és még sincs doktor, aki magát ma tudornak nevezné.

Vezekel szavunk is furcsa tévedésnek köszönheti létét. Ma, ha valaki bajba kerül azt kiáltja **elvesztem** vagy idegenesen „el vagyok veszve”. Régen azonban „**jaj veszék**”, „**jaj veszék**”-et kiáltottak, innen van, hogy a jajtató emberre azt mondjuk, hogy **jajveszék**. Az akkori idők tökéletlen helyes-

írásával úgy az e mind az é hangot egyszerű e-val jelölték, a mai sz-hangot pedig egyszerű s vagy z-vel, azaz a **veszék** szót kodexeink még **vezekel**-nek írják. Olvasni persze azért már akkor is **veszék**-nek olvasták, Horvát Endre aki nem volt jártas a kodexek olvasásában tévedésből **vezekel**-nek olvasta és 1931-ben „Árpád” című hőskölteményében így is írta. A jelentése az volt, hogy: 'sirat'. De mások úgy értették, hogy 'bűnbánatot tart'. Úgy, hogy ma már csak ezzel a jelentéssel ismerjük és használjuk. Ugyancsak Horvát Endre hibás olvasásából keletkezett a **sírám** szó is. Ráskai Lea a XVI. századi apáca a Margit legenda másolója **syralmit** szót, mely **siralom**-nak hangzik ma, l nélkül írta le **syramit**. Ezt Horvát Endre nem vette észre és tévesen **sírám**-nak olvasta. A XIX. század költői nyelve gyakran használta **siralom** helyett.

A **főveg** és **nemtő** szavainkat a XVI. század nyomdahiabí hozták létre. Calepinus 1584-ben adta ki 10 nyelvű szótárát, melyben magyar rész is volt. A jó francia szedő mivel az f-et akkoriban igen hasonlóan írták az s-sel f és s tévedésből **sőveg** – **süveg** helyett főveget szedett. A latin **genius**-t **nemző**-vel magyarította a szótár, itt pedig a z-helyett szedett t-t. Mikor aztán Molnár Albert szerkesztette a szótárát jöllehet, sohasem hallotta a főveg és nemtő szavakat, nem merte Calepinus állítását kétségbe vonni s változtatás nélkül vette át szótárába mind a két szót. Molnár Albert után Pápai Páriz vette be szótárába és így tovább 300 éven át vándorolt változatlanul, szótárról-szótárra a **főveg** és a **nemtő**. Végül is a nyelvújítás korában valamelyik írónak megtetszett ez a két „régí” „szép” szó „felújította” és elterjesztette. Az irodalomban ma is használatosak, de az élő nyelv bizony nem fogadta be mai napig sem őket.

— gner

Felelős szerkesztő és kiadó LÉVAY ENDRE
Szerkesztőség és kiadóhivatal SUBOTICA, Sienkievičeva ulica 23.
A kéziratokért nem felelünk és azokat vissza nem adjuk.
